

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ชาวผู้ไทยเรณูนคร สืบเชื้อสายมาจากชนเผ่าผู้ไทย ซึ่งเป็นตระกูลไทยสาขาหนึ่ง ซึ่งมีถิ่นฐานดั้งเดิมที่บริเวณเมืองแก่ง หรือเมืองน้ำน้อยอ้อยหนู ในแคว้นลาวสิบสองจุไท ปัจจุบันคือบริเวณเมืองเดียนเบียนฟู ทางตอนเหนือของประเทศเวียดนาม ต่อมาชาวผู้ไทยอพยพเข้ามาอยู่ในดินแดนประเทศลาว บริเวณเมืองวัง แล้วอพยพเข้ามาตั้งรกรากอยู่ในประเทศไทย ในแดนอีสานที่บ้านห้วยหัวขัว บ้านหนองจันทร์ และบ้านดงหวายสายบ่อแก ซึ่งบริเวณดังกล่าวต่อมาได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอเรณูนคร ชาวผู้ไทยที่อาศัยอยู่จึงเรียกกันว่า ชาวผู้ไทยเรณูนคร อาชีพหลักของเขา คือ การทำนาและการค้าขายในต่างแดน

ชาวผู้ไทยเรณูนคร นำเอาวิถีชีวิต ประเพณี ความเชื่อ และศิลปวัฒนธรรม มาปฏิบัติสืบต่อกันตราบเท่าทุกวันนี้ ชาวผู้ไทยเรณูนครมีการพ้องเป็นของตนเองมาแต่เดิม และได้ใช้การพ้องเป็นสองอย่างคือ พ้องเหยา หรือพ้องในพิธีเหยาเพื่อรักษาคนป่วย และพ้องเล่นสนุกสนานในโอกาสต่าง ๆ การพ้องเหยาแทบไม่ปรากฏในปัจจุบัน แต่การพ้องเล่นสนุกสนาน มีการพัฒนาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน ซึ่งรู้จักและเรียกกันโดยทั่วไปว่า พ้องผู้ไทยเรณูนคร

การพ้องผู้ไทยเรณูนคร พบว่า มีการพัฒนาที่สามารถแบ่งด้วยการพัฒนารูปแบบออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ

- ขั้นตอนที่ 1 การพ้องผู้ไทยในอดีตกาล
- ขั้นตอนที่ 2 การจัดระเบียบท่าพ้องเพื่อแสดงหน้าพระที่นั่ง
- ขั้นตอนที่ 3 การปรับและเพิ่มท่าพ้องจาก 5 ท่า เป็น 9 ท่า
- ขั้นตอนที่ 4 การปรับและเพิ่มท่าพ้องจาก 9 ท่า เป็น 12 ท่า

ขั้นตอนที่ 5 การปรับและเพิ่มท่าฟ้อนจาก 12 ท่า เป็น 16 ท่า
และเพิ่มท่ามวยโบราณ

ขั้นตอนที่ 1 การฟ้อนผู้ไทยในอดีตกาล มีการฟ้อนในสามโอกาส คือ
ฟ้อนเล่นกินเหล้า ฟ้อนลงช่วง และฟ้อนเลาะตูป

การฟ้อนเล่นกินเหล้า เป็นการฟ้อนเมื่อยามว่าง บรรดาชายผู้ไทย
จะมาร่วมวงกินเหล้า และฟ้อนอวดลวดลายกันอย่างสนุกสนาน

การฟ้อนลงช่วง เป็นการฟ้อนของชายหนุ่มไปเกี่ยวสาวที่นั่งทอผ้า
อยู่ในช่วงหรือลานบ้าน ฝ่ายชายจะฟ้อนไปพร้อมกับกล่าวคำผญาหรือปรัชญา หรือ
ร้องลำเกี่ยวพาราสี ฝ่ายหญิงอยู่ในช่วงนั้น จึงเรียกว่า ฟ้อนลงช่วง

การฟ้อนเลาะตูป เป็นการฟ้อนในเวลาว่างบุญ เช่น บุญพระเวส
หรือบุญบังไฟ อันเป็นงานใหญ่ มีผู้ไทยมาจากที่ต่าง ๆ กัน เมื่อมาชุมนุมกันมาก
ทางวัดที่จัดงานบุญก็สร้างตูป หรือเนิงให้หนักอาศัยเรียงรายกันไป พวกผู้ไทยชายหนุ่ม
ก็ถือโอกาสฟ้อนเลาะลัดไปตามตูปต่าง ๆ เพื่อหาผู้ไทยสาวที่ถูกใจ การฟ้อนนี้
จึงเรียกว่า ฟ้อนเลาะตูป

สำหรับท่าฟ้อนผู้ไทยในอดีตกาล เป็นท่าฟ้อนที่เลียนแบบธรรมชาติของพืช
และสัตว์ ไม่มีรูปแบบตายตัว แต่มีการยกย่องผู้ที่ฟ้อนได้งาม ผู้วิจัยพบว่า เมื่อมีการ
ตำริจะจัดแสดงหน้าพระที่นั่ง ก็ได้เชิญผู้ไทยอาวุโส 5 ท่าน มาฟ้อนเป็นครุต้นแบบ

ขั้นตอนที่ 2 ในปี พ.ศ. 2498 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ
พระบรมราชินีนาถ เสด็จทรงเยี่ยมราษฎรที่อำเภอธาตุพนม จึงมี
ตำริจัดการฟ้อนผู้ไทยเรณูนครแสดงถวายหน้าพระที่นั่ง โดยจัดฟ้อนร่วมไปในขบวน
แห่ต้นกล้วยพญักษ์

ส่วนท่าผ่อนได้เชิญผู้อาวุโส หรือปู่ทั้ง 5 ท่าน มาผ่อนให้ดู แล้วช่วยกัน คัดท่าที่เห็นว่า งดงามออกมาใช้ 5 ท่า และจัดให้ผู้หญิงผ่อนเข้าคู่กับผู้ชายเรียงเป็น สองแถวไปในขบวน เดิมผู้หญิงมักผ่อนแต่ในพิธีเหยา จึงเป็นครั้งแรกที่มาผ่อนผู้ชาย อย่างเป็นทางการ จึงนับเป็นขั้นตอนของพัฒนาการที่สำคัญ

ขั้นตอนที่ 3 หลังจากการแสดงหน้าพระที่นั่ง ผู้ที่เกี่ยวข้องเล็งเห็นว่า ยังมีท่าผ่อน ของปู่ทั้ง 5 ท่าน อีกหลายท่า จึงได้เชิญท่านเหล่านั้นมาผ่อนเพื่อนำท่าไปใช้อีกครั้ง หนึ่ง จึงเพิ่มท่าขึ้นมาในผ่อนผู้ไทยได้อีก 4 ท่า รวมเป็น 9 ท่า และมีการตั้งชื่อท่า เพื่อให้ง่ายแก่การจดจำและถ่ายทอด ดังนี้

1. ท่านั่งป้องแก้ม
2. ท่านกบิน
3. ท่าเพลิน
4. ท่าเกี้ยว
5. ท่าเชิด
6. ท่าเตี้ยลงครึ่งตัว
7. ท่าม้วน
8. ท่าม้วนหาง
9. ท่าจรเข้ฟาดหาง

นอกจากนี้ยังได้จัดกระบวนท่าผ่อน หรือลำดับการแสดงออกเป็น 3 ช่วง ช่วงที่ 1 มีท่าผ่อน 9 ท่า ดังกล่าวมาเรียงกันเป็นชุดนับได้ 16 ท่า โดยทุกคน ผ่อนเหมือนกันหมด ช่วงที่ 2 เป็นการผ่อนคู่ชายหญิง เรียกว่า ผ่อนคู่เตี้ยโวษฐ์ ในขณะที่คนอื่น ๆ นั่งล้อมเป็นวงกลมนับท่าในชุดของคู่ผ่อนนี้ได้ 11 ท่า ช่วงที่ 3 คู่ชาย-หญิงจับคู่ผ่อนวนเป็นวงกลมเวียนทวนเข็มนาฬิกา นับท่าในชุดนี้ได้ 6 ท่า สำหรับท่าที่ใช้ผ่อนมากที่สุด คือ ท่าเพลิน

ขั้นตอนที่ 4 จากขั้นตอนที่ 3 ได้มีการนำพ่อนผู้ไทยเรณูนครไปแสดงเผยแพร่วัฒนธรรมของชาวผู้ไทยเรณูนคร ในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ อาทิ งามกาชาดที่สวนอัมพร กรุงเทพมหานคร งานฉลองพระธาตุหลวง นครเวียงจันทน์ ทำให้มีผู้คนรู้จักและสนใจมาเที่ยวที่อำเภอเรณูนคร จึงมีการจัดการพ่อนผู้ไทยต้อนรับผู้มาเยือน อาทิ ข้าราชการและนักท่องเที่ยว และมีผลให้เกิดการปรับปรุงและเพิ่มท่าพ่อนจาก 9 ท่า เป็น 12 ท่า โดยคิดทำขึ้นจากธรรมชาติแวดล้อมเช่นเดิม

ขั้นตอนที่ 5 เป็นพัฒนาการที่มีการเพิ่มท่าใหม่ขึ้นอีก 4 ท่า ผนวกกับมวยยวนหรือมวยล้านนา ของชาวเหนือที่มาอาศัยอยู่ในเรณูนคร เข้าไปในการแสดงพ่อนผู้ไทย อีกทั้งมีการปรับกระบวนพ่อน ในช่วงที่ 2 ของเดิมให้ต่างกันเป็น 2 แบบ แบบที่หนึ่งมีท่านับเรียงกันได้ 14 ท่า แบบที่สองมีท่านับเรียงกันได้ 19 ท่า นอกจากนี้ยังมีผู้พ่อนบางคนที่มีพรสวรรค์ อาจออกลวดลายหรือท่าท่าตันเป็นพิเศษอีกด้วย ท่าที่ตันขึ้นนี้มีการลอกเลียนบางท่าไปใช้ จึงคาดคะเนได้ว่าการพ่อนผู้ไทยยังไม่หยุดนิ่งยังมีการพัฒนาต่อไปอีกอย่างแน่นอน

ท่าพ่อนผู้ไทย ที่ปรากฏในปัจจุบัน อาจจำแนกได้เป็น 5 กลุ่ม คือ กลุ่มเลียนแบบกิริยาสัตว์ปีก กลุ่มเลียนแบบกิริยาสัตว์สี่เท้า กลุ่มเลียนแบบกิริยามนุษย์ กลุ่มเลียนแบบการเคลื่อนไหวของพืช และกลุ่มท่าเบ็ดเตล็ด ท่าพ่อนผู้ไทยชายกับหญิงจะแตกต่างกันอยู่บ้าง

ท่าพ่อนผู้ไทยเมื่อวิเคราะห์การเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย คือ เท้า ขา ลำตัว มือและแขน จะพบลักษณะเด่น ดังนี้

การใช้เท้ามี 5 แบบ คือ การเปิดปลายเท้าตอนยืน การลงสันเท้าตอนเดิน การแตะปลายเท้าเฉพาะหญิง การเปิดสันเท้าหลัง การวางเท้าเต็มฝ่าเท้า

การใช้ขา มี 5 แบบ คือ ยกขาไปด้านข้าง การยกขามาด้านหน้า การยกขาไปด้านหลัง การนั่งเหยียดขาข้างเดียวไปด้านหลัง การก้าวไขว้ขา

การใช้ลำตัว มี 3 แบบ คือ ลำตัวตรง ลำตัวโน้มมาหน้าท่ามุม 45 องศากับแนวตั้ง และลำตัวโน้มต่ำเกือบขนานกับพื้น

การใช้มือ มี 4 แบบ คือ การจับที่นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วชี้ไม่ติดกัน การตั้งวง การม้วนมือ และการกำมือหลวม

การใช้แขน มี 4 แบบ คือ การเหยียดแขนตั้งหงายท้องแขน การงอแขนเป็นวงระดับไหล่ การหักศอกคว่ำขึ้นตั้งฉาก การงอแขน แบบหักข้อศอกหงายตั้งฉาก

ลักษณะพิเศษ ของการฟ้อนผู้ไทยประการหนึ่ง ซึ่งยังไม่ปรากฏพบในการฟ้อนราชชนิดอื่น คือ การที่ผู้ฟ้อนก้าวเดินไปข้างหน้าเพื่อถ่ายน้ำหนักจากเท้าหนึ่งไปสู่อีกเท้าหนึ่ง โดยจะติดตัวเองเบา ๆ ให้ร่างกายลอยขึ้นจากพื้นเล็กน้อย เท้าทั้งสองไม่แตะพื้น ประมาณ 1 วินาที ขณะที่ติดตัวขึ้น น้ำหนักอยู่ที่เท้าข้างหนึ่ง เมื่อดึงพื้น น้ำหนักจะอยู่ที่เท้าอีกข้างหนึ่งทันที การเคลื่อนไหวเช่นนี้ ทำให้รู้สึกเหมือนผู้ฟ้อนสะดุดอยู่ในอากาศ มีความเบาลอยนับเป็นเทคนิคพิเศษของการฟ้อนผู้ไทยโดยเฉพาะ

องค์ประกอบอื่น ๆ ของการฟ้อนผู้ไทย อันได้แก่ ผู้ฟ้อน ดนตรี การแต่งกายและการแต่งหน้า พบว่า มีลักษณะสำคัญดังนี้

ผู้ฟ้อน ผู้ฟ้อนชาวผู้ไทยเรียกว่า ชุมฟ้อน หรือกลุ่มฟ้อน ผู้ฟ้อนชายเรียกว่า ผู้บ่าวฟ้อน ผู้ฟ้อนหญิงเรียกว่า ผู้สาวฟ้อน ผู้ฟ้อนในปัจจุบันเท่าที่สำรวจมีอายุอยู่ระหว่าง 13-18 ปี

ดนตรี ที่บรรเลงประกอบการฟ้อนผู้ไทยในปัจจุบัน ใช้วงดนตรีพื้นเมืองอีสาน ที่เรียกว่า วงพิน แคน ซอ มีเครื่องดนตรีประกอบด้วย แคน พิน โปงลาง โหวด เป็นเครื่องบรรเลงทำนอง กลองหาง กลองตุ้ม พึงอาด ฉาบ ฉิ่ง กั๊บแก็บ เป็นเครื่องบรรเลงจังหวะ เพลงหรือลายที่ใช้เป็นประจำคือ ลายลมพัดพร้าว

การแต่งกาย ผู้ผู้ชายและหญิง แต่งกายพื้นเมืองผู้ไทยเรณูนคร ผู้ชายสวมเสื้อคอกลมแขนสั้น ผ่าหน้าตลอด ต่อกระดุม ชายเสื้อปล่อยทับ กางเกงขาสวมส่วนยาวประมาณครึ่งแข้ง ทั้งเสื้อและกางเกงเป็นฝ้ายสีน้ำเงินเข้มหรือหม้ออ่อมขลิบแดง หญิงสวมเสื้อแขนยาวผ่าหน้า ตัดกระดุม นุ่งผ้าซิ่นทับเสื้อ ตัวซิ่นยาวเสมอข้อเท้า ทั้งเสื้อและซิ่นสีน้ำเงินเข้มขลิบแดง มีเข็มขัดเย็บด้วยผ้าฝ้ายสีแดงคาด มีผ้าสะไบติดโปรง สีขาวห่มทับไหล่ซ้าย ชายด้านหน้ายาวเสมอหน้าขา ชายด้านหลังยาวเสมอครึ่งน่อง หรือกว่านั้น

การแต่งหน้า ผู้ชายนิยมปะแป้งตักแต่งเป็นจุดหรือขีดเป็นลวดลายต่าง ๆ บนใบหน้าและลำตัว ส่วนผู้หญิงแต่งหน้าแบบสวยงามตามสมัยนิยม และเกล้ามวยต่ำ มีเครื่องประดับศีรษะเล็กน้อย

การจัดการแสดงในปัจจุบัน การพ่อนผู้ไทยมีการจัดการแสดงเป็นสรุปลักษณะคือ 1. สมัครเล่น 2. กิ่งอาชีฟ 3. อาชีฟ และมีการจัดคนเป็นกลุ่มสำหรับการพ่อนผู้ไทยในโอกาสต่าง ๆ ซึ่งแบ่งได้เป็น 4 ประเภทคือ กลุ่มชาวบ้านตามหมู่บ้านต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น 57 หมู่บ้าน กลุ่มนักเรียน 3 กลุ่มโรงเรียน กลุ่มเจ้าหน้าที่ 1. กลุ่ม กลุ่มอาชีฟเสริม คือ เสริมคณะดนตรีอีก 3 กลุ่ม

กลุ่มชาวบ้านแสดงสมัครเล่น เงินรางวัลแล้วแต่เจ้าภาพ มักไปแสดงช่วยงาน

กลุ่มนักเรียนแสดงเผยแพร่ในนามโรงเรียน และช่วยราชการ คิดค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจริง และค่าเบี้ยเลี้ยง

กลุ่มเจ้าหน้าที่ แสดงตามคำสั่งราชการไม่คิดค่าตอบแทน

กลุ่มอาชีฟเสริม คิดค่าจ้าง 5,000-10,000 บาท ต่อครั้ง แล้วแต่จำนวนผู้แสดง และระยะทางที่ไปแสดง

การเรียน พ่อนผู้ไทยมีการเรียนกับคุณครูผู้พ่อนที่บ้านของคุณครู หรือที่โรงเรียนในเรณูนครตามหลักสูตรของโรงเรียน นับเป็นการสืบทอดนาฏยศิลป์ท้องถิ่นที่มีระบบระเบียบดีมาก

การพ้อนผู้ไทยเรณูนครในปัจจุบันมีการแสดงเป็นประจำต้อนรับผู้มาเยือนที่บ้านของผู้พ้อนก็มี และเดินทางไปแสดงทั่วไปนอกพื้นที่ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ นับเป็นการแสดงชุดหนึ่งที่มีความนิยมสูงมาก เป็นการแสดงชุดหนึ่งที่เชิดหน้าชูตา ศิลปะวัฒนธรรมของชาติ

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยพบว่า การพ้อนผู้ไทย ยังมีความหลากหลายและมีการพัฒนาอยู่อย่างต่อเนื่อง ควรจะได้มีการศึกษาให้ลึกซึ้งต่อไป นอกจากนี้การพ้อนเหยา ซึ่งเป็นการพ้อนผู้ไทยในพิธีกรรม โดยผู้หญิงชาวผู้ไทยก็เป็นเรื่องสำคัญ แม้จะเลือนหายไปแล้วก็อาจเจาะจงค้นคว้าให้ฟื้นคืนมา และบันทึกไว้ต่อไป

ลงท้าย

ผู้วิจัยใคร่ขอเชิญคำสัมภาษณ์ของพลโทเรวัต บุญทับ ที่อ้างถึงพระราชกระแสของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถที่ทรงกล่าวถึง การพ้อนผู้ไทยเรณูนครมาเป็นบทลงท้ายวิทยานิพนธ์ เรื่อง การพ้อนผู้ไทยในเรณูนคร ดังนี้

"การแสดงพ้อนผู้ไทยเรณูนคร มีท่าทางการเคลื่อนไหวไม่เหมือนกับการพ้อนจากที่อื่น ผู้หญิงมีลีลาของท่าพ้อนอ่อนช้อย เวลาเขาพ้อนตัวเอนมันดูอ่อนไหวไปหมดทั้งตัว ทำให้เห็นถึงความนุ่มนวลของผู้หญิงในเวลาเดียวกัน ผู้ชายออกท่าทางแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งอย่างชัดเจน สร้างอารมณ์ให้คนดูคล้อยตามไปด้วย ทำให้มองย้อนไปได้ว่าบ้านเรณูเขาถึงสามารถรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นบ้านเรณูได้โดยที่ไม่ให้ใครเข้าไปสอดแทรกเอาวัฒนธรรมตะวันตกหรือวัฒนธรรมอื่น ๆ เข้าไปย่อยสลายวัฒนธรรมของบ้านเรณูได้"